

Llibre de la Cort del Justícia de València

(1287 – 1288, 1298)

Edició a cura de
Aureli Silvestre Romero

2008

*f*onts històriques valencianes

Directors de la col·lecció
Antoni Furió i Enric Guinot

Sèrie Documents Històrics Valencians, 1C
en coedició amb
l'Acadèmia Valenciana de la Llengua

Directors
Ramon Ferrer i Albert Hauf

Coordinador de l'obra
Documents del segle XIII
Enric Guinot

Revisió del text llatí:
Xavier Gómez Font, Concepción Ferragud

© Els autors, 2008

© D'aquesta edició:
Universitat de València, 2008
Acadèmia Valenciana de la Llengua
Disseny de la col·lecció: J.P.

Il·lustració de la coberta:

Retaule de Sant Jordi. Atribuït a Gonçal Peris II. Detall. S. XV. Museu municipal de Xèrica

Fotocomposició i maquetació: Publicacions de la Universitat de València

ISBN (obra completa): 978-84-370-7279-1 (Universitat de València)

ISBN (obra completa): 978-84-482-5079-9 (Acadèmia Valenciana de la Llengua)

ISBN (vol. III): 978-84-370-7282-1 (Universitat de València)

ISBN (vol. III): 978-84-482-5082-2 (Acadèmia Valenciana de la Llengua)

Dipòsit legal: V-4588-2008

Impressió: Impremta Palàcios, Sueca

*L*libre de la Cort
del Justícia de València

N.º 5
(Anys 1287-1288)

Edició a cura de
Aureli Silvestre Romero

*I*ntroducció

*A Pilar i Aurelio,
i a tots els que van vindre després*

Aquest llibre, que està custodiat a l'Arxiu del Regne de València, dins la secció Justícia, subsecció Justícia de València amb el número 5, correspon a l'exercici del justiciat de València del 1287 al 1288, durant la direcció de Tomàs Fabre. Es tracta d'un quadern de denúnciacions, i el criteri d'edició ha fet que comptem un total de 95 demandes davant del justícia. Aquest treball, el de la localització, classificació i unificació dels documents no ha estat una tasca senzilla ja que algunes de les demandes no segueixen un alineament clar al llarg del quadern sinó que estan repartides per diferents folis. Les circumstàncies d'aquesta dispersió responen al mateix procés de recopilació d'informació i al treball del justícia per resoldre les demandes que se li presentaven, i que incloïen des de la tramitació de lletres a altres oficials, la demanda de testimonis o els ajornaments processals per la cerca de nous testimonis. El criteri final ha estat el d'agrupar tots els fragments que corresponen a una mateixa afer. D'aquesta manera s'ha optat per donar prioritat a la comprensió del text davant de l'ordenament textual de l'original. En tot cas, els canvis i ubicació original de cada text amb el seu foli corresponent sempre s'indiquen per mitjà d'anotacions a peu de plana.

Pel que fa a la tipologia de les demandes, aquesta és molt variada i inclou bastants testimonis. La fotografia de la societat valenciana de finals del XIII que els documents del justícia ens ofereixen sovint és molt nítida. Als documents generats per la cort del justícia hi transiten personatges de tots els gèneres, edats, classes social, ofici o religió i amb una enorme varietat de qüestions. Així podem agrupar

les 95 qüestions o processos en tres grups: demandes de caràcter criminal, de tipus civil i per últim les que fan referència al funcionament ordinari de la pròpia cort del justícia. Hi ha altres demandes, en concret dues, que no hem pogut classificar per no aportar informació concreta o haver perdut part del seu contingut.

Del primer grup de denúncies, les que tenen un caràcter criminal, destaquen en primer lloc, pel seu nombre, les referides als furt i agressions. En el cas dels primers, els robatoris, hi hem comptabilitzat fins a vint-i-tres. Algunes d'aquestes accions es fan emprant la violència o provocant danys. En un cas, fins i tot, s'assenyala que els malfactors arriben a raptar la serventa de l'alberg violentat.¹ Una d'aquestes denúncies acaba derivant en un dels processos més llargs del quadern,² i que s'amplia amb diferents testimonis. Aquest és el que comença Domingo Terrer contra Jaume d'Alcalà, també conegut com a Jaume Gil, i al qual acusa d'haver-lo assaltat, junt a altres companys, al camí reial. En el furt, Terrer i el seus companys són agredits i lligats, i acaben perdent quatre ases, la pròpia de Terrer i tres mes dels seus acompanyants. Una vegada sentit el seu testimoni, el justícia pren declaració a Jaume Gil, o d'Alcalà, qui assegura que al moment que es va produir el crim ell es trobava a la població de Torres-Torres. A més a més, Gil també afegeix que el dia que s'havia produït el crim, aquest no es podria considerar com a tal, ja que era un moment d'enfrontament entre les cavalleries d'Aragó i del regne de València. A la primera d'aquestes afirmacions, el justícia li respon que el lloc on es produeix el furt no està tant lluny de l'alqueria de Torres-Torres com per argumentar la impossibilitat de fer-la i tornar. A la segona, li indica que el crim s'havia perpetrat en un moment de treva d'aquest conflicte. A la segona part del procés comencen a aclarir-se les coses, sobretot quan, com es fa altres processos del quadern, la justícia recorre al turment. Després de sotmetre a Gil, aquest reconeix que va fer una incursió per les terres de València per manament del noble Blai d'Alagó. Al llarg de la cavalcada, que Gil va fer conjuntament amb vuit persones més, dos dels quals qualifica d'almogàvers, van assaltar Terrer i el seus companys i després de furar-los les bèsties les intentaren vendre primer a Torres-Torres i més tard a Castellnou, on les canviaren per trenta-quatre sous. Finalment, el justícia el condemna a mort, encara que sense especificar la manera ni si aquesta s'arriba a complir o no.

Pel que fa a les agressions, representen el major nombre de denúncies de tot el quadern, més de quaranta, pràcticament la meitat del total de processos. Dins de les agressions, podríem incloure també els insults, que generalment acompanyen les primeres. En realitat hi ha pocs casos que només es denuncie un insult o una injúria. Aquestes crims, que podem qualificar de menor importància, i que no solen provocar l'aportació de testimonis, sovint es produeixen en contextos

¶¹ Es tracta de la denunciació que té el número tres del llibre 5.

¶² Estem parlant del procés numerat amb el 25 del llibre 5.

geogràfics molt particulars de la pròpia ciutat, com el mercat, l'hostal, alguns carrers o el mateix almodí. Justament, la primera de les denúncies que obren el llibre 5 del Justícia fa referència a una agressió a dins l'almodí de la ciutat, la que protagonitzen Marió i Jordà, i on la primera acusa la segona d'haver-la propinat un colp amb la mà, acompanyat de dos dels insults més populars de la valència del dos-cents, la de bagassa i òrrea, i que sovintegen a altres plets del quadern.

Un capítol a part mereixen els trencaments d'alberg. A moltes de les denúncies, aquests invasions de les propietats immobles, es donen com a conseqüència d'un intent de furt o una agressió. En alguns casos, però, la denúncia es refereix exclusivament a la violència de l'espai més íntim. En un en concret, aquesta violació ultrapassa el propi habitatge per recaure en una de les seues habitants. Això és el que denuncia na Borrassa, qui acusa a Pere Ros, que a més es troba pres, que juntament amb el carceller de la cort, un tal Pere, i altres dels que no especifica el nom, es van presentar a sa casa i amb enganys aconseguiren que aquesta els obrís la porta. Tots dos, segons na Borrassa, li van assegurar que eren allà per manament del justícia per verificar qui era a la casa. Una vegada a dins, tres dels hòmens que els acompanyaven forçaren a la seua filla, Floreta. Més tard, el propi Pere, el carceller de la cort, és el que consuma la violació mentre Ros hi espera a la porta vigilant. La versió de Pere Ros, com no podia ser d'una altra manera divergeix. Segons el seu testimoni, ell no va fer més que acompanyar a l'altre, que a més era el seu cosí, però que es quedà esperant-ho al cap del pont dels Catalans, i no a la porta de la casa com l'acusa na Borrassa. Com en la majoria de denúncies, a aquesta no sabem el resultat final ni si aquest seria, o no, condemnat.

Alguns dels afers són molt poc freqüents, com una acusació d'incendi³ que, a més, ens permet seguir bona part de tot un procés des de l'acusació a la sentència final, passant pels testimonis. El procés es presenta al quadern ja iniciat, i motivat pel testimoni de Maria Estadella, que refuta el que anteriorment havia donat un tal Domingo Joan contra ella. Maria només corregeix part del testimoni d'aquest, en especial una suposada manca d'auxili davant el foc provocat a una casa veïna. Davant el dubte que genera el seu testimoni, el justícia opta per manar posar a Maria en turment. Després de quatre sessions, i sense que aquesta es retracte o aporte cap novetat, el Justícia acaba per absoldre-la i deixar-la marxar.

En dos casos, el que s'investiga és l'auxili a una fugida de moros. Un d'ells és especialment interessant en tant en quant permet resseguir, a partir del seu testimoni, les petjades d'un acusat les últimes hores abans de ser capturat. A aquesta denúncia, que correspon a la número quinze, Pere Maçó, un ciutadà de València, denuncia a Çayt Oratçale, de Quart de Poblet, i a Joana Barceló, una conversa, d'haver aconsellat i ajudat a fugir a Maimó, un moro de la seua propietat. El justícia Tomàs Fabre comença la seua investigació pel primer dels acusats, que és

¶³ Denúncia número 2 del llibre 5.

capturat i al qual pren testimoni. En primer lloc, Çayt comença negant totes les preguntes fetes pel justícia i aportant la seua coartada. Del seu testimoni es desprèn que aquest es dedicava a recollir i dur llenya als forns de la ciutat de València, per la qual cosa s'alça *poch abans d'alba*. Çaiyt explica al justícia que, després de descarregar la llenya al forn de Berenguer Dalmau, i de deixar-li els ases per tal que se'ls cuidés, va beure més de tres gots de vi que li oferí la dona del forner. Després, encara tindria temps de passar per la taverna de Tamarit on acabà d'emborratxar-se. Una vegada recuperats els animals, se'n tornaria cap a Quart, encara que a l'altura de Mislata, diu Çayt, els va perdre *per ço com él era enbriach*. La insistència de les preguntes del justícia en el tema dels rucs, es justificaria pel fet que presumiblement aquest se'ls podria haver donat a Maimó per a la seua fuga. Segons la seua explicació, va ser capturat a la mateixa séquia de Quart.

Per la seua part, l'altra acusada, Joana Barceló, com Çayt, nega les acusacions. Al seu testimoni explica que només coneixia a Maimó per haver-li venut alguns pollastres i gallines durant el temps que havia estat captiva.

En una desena de casos, les denúncies corresponen a assassinats. Aquests, malgrat no ser molt nombrosos, generalment representen alguns dels processos més llargs, i que es reparteixen per tot el quadern. A un d'ells, fins i tot, la denúncia del crim acaba derivant en una querella relacionada amb el trencament del dret d'asil a un espai religiós. Aquesta denúncia, que correspon a la número trenta-un també permet seguir la pràctica totalitat del procés, des de la denúncia fins les apel·lacions finals. A aquesta, dos germans, Ferrer i Joan de Calataiud, són acusats per Ramon de Riu-sec, d'haver assaltat i assassinat Francesc Maçó mentre aquest transitava pel camí reial. Una vegada rebuda la denúncia, el justícia comença la seua investigació. En primer lloc fa una còpia de la denúncia i li la tramet als denunciats per, tot just després, rebre la seua confessió. Ferrer i Joan donen la seua versió i justifiquen, també, per què van acabar refugiant-se al monestir de Sant Vicent de València, on foren trobats i fets presoners. Uns dies després de fer el primer testimoni, els dos acusats tornen a presentar-se davant el justícia per denunciar que havien estat trets de l'església del monestir, on s'havien refugiat, per la força i amb violència. Tots dos demanen al justícia que aquest els torne a l'església i que cite a declarar el seu acusat, que és alhora un dels que els havien tret. En Riu-sec passa, així, d'acusador a acusat, i, malgrat negar el testimoni dels germans, no pot impedir que el justícia òbriga una nova investigació sobre aquest fet i amb la cita de diversos testimonis. Així, al llarg dels següents dies, es van succeint els diferents declarants, i que inclouen des dels que participaren de la seua captura als religiosos del convent. En aquest punt, però, es produeix un problema ja que el justícia, per aconseguir els testimonis dels eclesiàstics ha de remetre, primer, una carta al prior de Sant Vicent, Pere del Rei, demanant el seu vist-i-plau. Tant d'aquesta lletra, com la resposta que el prior envia des de Lleida, es transcriu una còpia.

Després de multitud de testimonis, alguns dels quals fins i tot s'invaliden, finalment el justícia sentència que els acusats no van ser trets per la força de l'església, per la qual cosa denega la seua petició de ser tornats. Però per altra part, i pel que fa a l'acusació de la mort de Francesc Maçó, els absol per manca de proves. Ni acusat ni acusats tampoc no es mostren conformes amb el dictamen, per la qual cosa l'apel·len, el que obliga el Justícia a nomenar un jutge d'apel·lació.

Algunes de les denúncies no fan referència a qüestions criminals. Hi ha les que tracten de deutes, els assegurances per poder circular pel regne, passant per les penyores obligades a determinats personatges i fins l'acusació de cometre perjur a un judici. En un dels casos, el que es denuncia és la falsificació d'un testimoni fet per un notari, Giner Rabassa, en una donació entre vius, una acusació suficientment greu com perquè es demane que siga apartat de l'ofici de la notaria i tots els seus béns embargats.

Sobre els aspectes formals del llibre, aquest consta de setanta-set folis, als quals se'ls han afegit i lligat dues anotacions, que estan localitzades entre els folis 12 i 13 i entre el 35 i el 36, amb informació relacionada amb els processos dels folis junt als quals estan inserides. El quadern compta també amb una coberta que du el títol de Manaments i Empares, feta en pergamí però que segurament va ser adossada més tardanament. Els quaderns no compten amb cap numeració original. Només en una data més tardana s'hi va afegir la numeració aràbiga i escrita a llapis.

El quadern ha estat restaurat, però, tot i així presenta bastants forats fruit de l'acció dels insectes. En general, les parts més damnificades són les exteriors del foli. Especialment perjudicats han estat els folis 44, 47 a 52 i 58 fins el 77, que han perdut bona part dels marges superiors i exteriors, el que ha dificultat molt la tasca de transcripció. També s'hi constata que alguns dels folis han estat tallats, com els tres primers i el 14 i el 15, dels quals només han restat algunes paraules als marges que han sobreviscut i que han estat transcrits però en forma de nota a peu de pàgina.

El llibre número 5, com el número 6, té els folis escrits indistintament per la cara recta i la volta. Hi ha, també, alguns folis en blanc. En determinats casos, com ja hem apuntat, dins un mateix foli poden coexistir parts de processos diferents. En alguns casos, la diferenciació es fa per mitjà d'una línia horitzontal que divideix el full, mentre que en altres a partir de la utilització d'un signe al final o el començament del text afectat. Aquest recurs, el dels signes, és bastant freqüent en el cas dels processos més llargs i que estan repartits per tot el quadern. Els signes solen consistir en una figura geomètrica, normalment un quadrat o un cercle marcat amb alguna línia o punt. Sovint, aquests també s'acompanyen d'una anotació que remet a alguna data concreta i que està feta amb la intenció de facilitar la localització, ja que el començament de cada denunciació, sol anar precedida de la datació, escrita i col·locada de manera ben visible a la part superior de la caixa d'escriptura.

La llengua emprada és principalment el valencià, a excepció de tres lletres trameses al justícia i copiades al llibre, on s'utilitza el llatí. L'ús d'aquesta llengua però, també es dona a alguns encapçalaments, amb les datacions o, per exemple, al moment de reproduir fragments de privilegis o furs, un recurs bastant freqüent si tenim en compte que, al cap i a la fi, es tracta d'un text d'àmbit jurídic.

1.¹

¶^{1r} Denant vós, séyners en Thomàs Fabre, justícia de València, propose claman na Marió, filla que fo [...] Ferrer, [...] muller d'en G. [...]goraba, posant contra aquella que a tort e sense raó e injuriosament, dins l'almodí, donà a aquella ab la mà, un gran colp en la cara e encara [...] contra aquella:

«Bagassa, òrrea».

On demana la dita na Marió, aquella na Jordà a si ésser condempnada per les dites injúries segons fur de València. E açò demana ab les m[essions] fetes e a fer e·l pleit e salvu son dret de créxer e de minvar etc.

2.

Contra² lo [dit] o testimoni d'en Johan de Monçó, lo qual fo a ela publicat en presència dels jurats e dels prohòmens concelers. E dix la dita na Maria, dix que lo dit o testimoni del dit en Johan no contenia en si veritat sinó en aitant com dehia [que] avia [to]cat a la porta. Mas diu ela, na Maria, que com ela dormís e lo dit Johan tocàs a la porta quan lo foch se tenia a les [c]ases del dit en P(ere) Venrreyl, ela, na Maria, obrí a aquel les portes. Les altres coses posades en la deposició del dit testimoni negua ésser veres. E encara la justícia demanà a la dita na

¶¹ Coberta: Manaments i Empares. marge i dels quals no es llig res del seu text].
[Li segueixen tres fulls que han estat tallats al ¶² És continuació d'un testimoni anterior.

Maria <r>si volia en dir ni posar per manera de excepció contra la persona del dit Johan per rahon de viltats d'aquel, si alcunes ne sabia. E dix que n[o], [que] ella per bon hom e per prohom lo tenia, e no sabia en aquel alcuna viltat ni avia enemistat ab él [sinó] aitant que el dit vespre, quan lo dit foch se tenia a les di[tes] cases e lo dit Johan tocava a la sua porta d'ela, na Maria, per felonía que av[ia co]m no li obria la porta per paor que avia que les sues cases no's cremasen, cridà e dix moltes vegades contra ela:

«Bagassa merdosa, [ob]ri[c] la porta».

No creu, enperò, que per aquesta rahon lo dega voler mal.

E la justícia, haüda deliberació e consel de savis e dels jurats e dels prohòmens dels oficis d'arts e mesters e d'altres prohòmens concelers de la ciutat, com fossen a él certes tals e tantes presumpcions e tans [...]s que segons [...] fúr de València aporten la dita na Maria en [tur]ments, per so, inquirén veritat del dit crim, posà e f[éu] posar e[n] turment a la dita na Maria per tal que, per confessió d'aquela, mils e pus complidament pusca ésser t[rob]ada veritat del dit crim. E estada en lo turment e, availlada d'aquel, fo demanada sobre les coses posades en la denunciació, e neguà aqueles ésser [veres].

Encara la justícia, altra vegada inquirén veritat del dit crim, posà e f[éu] posar en turment a la dita na Maria e, da[vayllada] en d'aquel fo demanada sobre les coses posades en la denunciació e neguà aqueles ésser veres.

Nonas Septembris.

La justícia, aüda deliberació e consel de savis e dels jurats e dels prohòmens [con]celers de la ciutat, inquirén ver[it]at del dit crim posà altra vegada en turment la [di]ta na Maria, e [e]stada e'l turment e a[va]yllada d'aquel, fo demanada sobre les coses posades en la denunciació e neguà aqueles ésser veres.

Encara altra vegada la justícia posà e f[éu] posar la dita Maria e'l turment e [...] en aquel [e dava]yllada d'aquel, fo demanada [sobre] les coses posades en la denunciació, e neguà aqueles ésser veres.

[...] *kalendas Novembris.*

[...] la dita na Maria e en Jacme Monçó, curador en aquest pleit de G(uillem)ó [...] Maria [...] [...] absoluta [...] [...] dita denunciació contra [...] [...] trobats culpables del dit crim. Et [...] el pleit e denunciació [...].

||^{1v} On nós, en Thomàs Fabre, justícia de València,³ vista la dita denunciació e les confessions feites per la dita na Maria [d'Estade]la,⁴ vists los dits dels testimoniis en la dita denunciació contengudes, haüd[a deliberació e] consel de savis e dels jurats e dels prohòmens concelers dels hoficis, arts e mesters e d'altres [pro-

¶³ Ratllat: «vistes». ¶⁴ Ratllat: «Guillem, fil d'aquela, e per lo curador d'aquel».

hòmens] conc[elers] [de la ciutat, Déus av]ent denant nostres huyls etc., com a nós no pusca ésser cert bastantment per testimoni ni per altra manera de prova [que] les dites na Maria d'Estadela,⁵ sie estat colpable ni ayen [mes] foch [ni], [do]nat consel o obra o ajuda al dit foch a metre a les dites cases del dit P(ere) Venrey, denunciador, segons que posat és. Per ço, la dita na Maria d'Estadella⁶ de la dita denunciació e de les coses posades en aquela, sentencialment absolvem. Pro[nuncians] aquels no ésser colpables en res del dit crim, jasia ço que inquirén veritat del dit crim degudament e complida sia estada turmentada la dita na Maria [...].

Donada sentència⁷ presens les parts, sobreceem de present a pronunciar en aquesta sentència contra lo dit G(uillem)ó, retenim a nós en son loch e-n son temps hi puscam denantar en so que serà faedor.

Donada sentència presens les parts *IIe nonas Octobris anno Domini M^o CC^o LXXX° VII°*.

Testimoni.

De la qual sentència, encontinent, ab viva veu lo dit en P(ere) Venrey, d[enu]nciador, s'apelà al seynor rey, e la justícia dix a aquel que la dita apelació no li reebia com él no fos part en aquest pleit, ans agué ja [quida] la denunciació e inquisició a son hoffici.

Et enaprés absolvé e deliurà de la presó la dita na Maria e son fil.

3.

||^{2r} *IIe kalendas⁸ Augusti*.

Denant vós, en Thomàs Fabre, justícia de València, denunciu yo, na Ermesén, muller que fo d'en Maymó de Benicalapet, ab clamosa insinuació e fa[ma] pública de molts denant anan, que Guillemó Ricard, fill d'en Ricart Ferrer, e Guillemó Martí, fill d'en G(uillem) Martí, ab plega feita d'òmens e ab armes vedades ve[ng]ren de nit el dimecres après la festa de Santa Maria Macdalena, a l'alqueria de la dita Ermesén, que és prop Benicalapet, e forcívolment en[tra]ren dins la casa de la dita Ermesén e d'aquèn ladronívolment tragneren e ab si se'n portaren una flasada e II relles, e unes tovaes e I cot de morat de la dita dona e d'altres robes moltes, e una lansa. E encara tragneren de la dita casa e ab s[i] se'n menaren una batiada e serva de la dita na Ermesén, per nom Guillamona, ab un fill de la dita Guillamona, la qual batiada e fill encara tenen. On deman que vós, séyner justícia, per vostre ofici fasats inquisició contra los dits denunciats e contra aquels altres qui atrobarets ésser colpables del dit crim, malefici e trenchament d'alberch. La qual, feita e sabuda la veritat del dit crim e malefici, puniscats aquells segons fur de València per ço que tan gran malefici no romange sens pena.

¶⁵ Ratllat: «e Guillem, fil d'aquela». ¶⁶ Ratllat: «e Guillem, fil d'aquela, e Jacme de Mon- ço, curador d'aquel». ¶⁷ Repetit: «sentència». ¶⁸ Ratllat: «*idus*».

Et encontinent la dita na Ermesén lexà e comanà la dita denunciació a proseguir a ofici de vós, dit justícia.

Ítem, demanà e requerí la dita na Ermesén que vós, séyner, la fasats assegurar, a ela e a sa filla e a tot son alberch dels sobredits, com ela's temia d'aquells per ço com la an menaçada.

||^{2v} [en blanc]

4.

||^{3r} *IIe nonas Augusti.*

[De]nant vós, séyner en Thomàs Fabre, justícia de València, propòs claman jo, en Domingo de Fraga, contra en Bernat Martí, batiat, ortolà, que'l dit [e]n Martí, dissapte primer passat, de nuyt escura, vénch al meu ort lo qual he e'l terme d'Algeròs, e violentment e amagada entrà dins lo dit ort e fé[u] aquí talla, ço és que talà una figuera verdal ab coltell, la qual cosa no volgra per C sous de reals, e talà encara e abaté moltes nous de I noguer que és dins lo dit ort. On deman, séyner, que vós, del damunt dit feit, enserquetz e façats enserchar veritat, e que condempnets aquell en les penes [que] són establides e'l fur de València, car aitals malefícis no dejen romanir sens pena. E assò deman ab les messions del pleit etc.

||^{3v} [en blanc]

5.

||^{4r} Jo, en Jacme Sarray, notari de València, ab clamosa insinuació e fama pública de molts denant anan, denunciu a vós, séyner en Thomàs Fabre, justícia de València, que Johan d'Orto, batiat, e Rodrigo, fill seu, ensemps ab d'altres lo nom dels quals no sab, ladronívolment e enganosa e no deguda, aquest divendres primer passat en la n[uyt] del dit dia, vengren a les viynes les quals yo, en Jacme, é en lo terme d'Altell, en la orta de València. E com foren en les dites viynes los ditz de[nunci]atz ab d'al[tres] qui [ab] ells eren, taylaren les dites viynes e arbres, ço és figueres que eren en les dites viynes, ab destrals e ab costallers, e puyaren [e]n los ceps e ab los peus esquexaren e trencharen e talaren en les dites viynes CC ceps e plus e les dites figueres. Et enaprés robaren f[als]ament e ladronívol en les dites viynes un quintar de venema o plus, la qual ab si se'n portaren. E prengueren e ladronívolment [ab] si se'n portaren una quantitat dels ceps e de les rabaces dels ceps, los quals avien talats e taylats. E en lo disapte següent, en hora de migdia, lo dit Jo[han] d'Orta, de les dites rabaces per ell e per lo dit fill seu e per los altres qui ab éls eren, trenchades e tayllades, féu un feix lo qual p[ort]à a vendre en la ciutat de València.

Ítem, denunciu que aquels, falsament e no deguda, talaren e tayllaren en un camp lo qual lo dit Jacme ha e'l dit terme, L arbres de malgraners e, enaprés, com talats e trençats los agren, falsament e ladronívol la ley na, la qual fo dels dits malgraners, ab si se'n portaren e en cas[a] del dit Johan aquella meteren e possaren.

Ítem, denunciu que aquells ab d'altres ensemps, falsament e lad[ron]ívol, emblaren e ab si se'n portaren una quantitat de most en la qual podia aver una portadora, lo qual most tragueren d'una pastera de les viynes del dit Jacme.

Ítem, denunciu que'ls ditz Johan e Rodrigo ab d'altres, cascú an en temps de venemes, van de nuyt per les viynes del dit terme e per altres termes, e prenen e roben e enblen venema de la qual fan vi, e prenen e cuyllen fruyta dels arbres del dit terme, la qual fruyta e venema ladronívolment ab si se'n porten.

On deman que vós, séyner justícia, per vostre offici façats inquisició contra los dits denunci[at]s e contra aquells, los quals trob[are]ts colpables dels dits crims. La qual, feita e sabuda la veritat dels dits crims, punis[c]ats aquells segons fur de València e que c[on]dempnetz aquells en pena [deguda] segons fur e, si fur no y basta, a coneguda de la cort e dels prohòmens de la ciutat e dels conceyllers d'aquela ciutat. Et encontinent lo dit en [Jacme Sa]rray lexà [e c]omanà la dita inquisició a offici del dit justícia, retengut emperò, que yo puscha a vós, justícia, i[n]stru]ir dels dits crims e de nomenar a vós [testimonis] los quals saben els dits crims.

E la justícia, inquirén veritat del dit crim, atorgà [e donà còpia] de la dita denunciació al dit denun[ci]at e reebé co[n]fesió d'aquel segons que se'n segeix:

||^{4v} Johan d'Orto jurà en sa confesió meins de turment e fo demanat sobre cascuns e sengles capí[tols] posats e contenguts en la dita [d]enunciació, paraula a paraula singularment, e neguà aquels capítols ésser vers e tot ço que en la dita denunciació és contengut. Fo demanat d'on avia aüts aquels ceps de viyna ab rama que aportava disapte primer passat, ab los quals fo atrobat, e dix que de la sua viyna los avia preses, per ço com no valien res, e vene'ls per 1ª meala a Domingo Navata, de la qual comprà carabaces, la qual cosa és aparelat de mostrar e provar.

6.

||^{5r} Denant vós, séyner en Thomàs Fabre, justícia de València, clamant proposa na Andreua, muller que fo d'en A. Claver, carnicer, contra na Guillemona, muller que fo d'en Bonanat Fuster, posant contra aquella que, a tort e sens raó e injuriosament e públicament denant molts, dix e apellà contra a[que]lla:

«Bagassa òrrea, putana, [e]sca[na] infants».

E aquestes injúries li dix de V entrò a VI vegades. On demana la dita na Andreua que la dita na Guillemona li sia sentencialment condempnada per les dites injúries a si dites, segons fur de València e, si fur no y basta, a coneguda de la cort e dels prohòmens. E açò deman ab les messions del pleit etc.

||^{5v} [en blanc]

7.

||^{6r} VII° *Idus Augusti*.

Jo, en G(uillem)ó de Monçó, ab clamosa insinuació e fama pública de moltz denant anan, denunciu a vós, séyner en Thomàs Fabre, justícia de València, que Johan d'Orto, lo qual vós tenits pres e lo qual avie nom Hubaquer en temps que ere moro, a tort e sens raó, acordadament ense[m]p]s ab Alí, frare seu defunct, lo qual avie nom com morí Domingo, mataren Pericó, missatge lur, en les cases de la alqueria que fo d'en G(uillem) de Sent Melió, e'l terme de Russafa. Ítem, denunciu a vós, dit justícia, que'l dit Johan e Rodriguello, fill seu, falsament e ladrónivol van de nuyt e d[e] dia per les viynes del terme d'Altell e tayllen arbres e ceps de viynes, e enblen plexels de les viynes del dit terme.

On demane que vós, justícia, façats inquisició contra los dits denunciats, la qual, feita e sabuda la veritat dels dits crims, punischats aquells segons fur e, si fur no y basta, a coneguda de prohòmens. E de mantinent lo dit denunciador lexa la dita inquisició a ofici de jutge, retengut que puscha instruyr vós, dit justícia, a saber veritat dels dits crims e de nomenar los testimonis que saben los dits malefícis.

8.

||^{7r} VI° *idus Augusti*.

Denant vós, sényer en Thomàs Fabre, justícia de València, propòs claman jo, Bonanat de Rochabruna, contra Berthomeu d'Alcover posant contra aquel que,⁹ violentment e per força, a tort e sens rahó, entrà dins casa mia ab armes vedades, volent a mi alciure, e agra a mi [m]ort o nafrat si vedat no li fos o yo no me'n fos defés. On deman que per vós, dit justícia, lo dit Berthomeu me sia per sentència condempnat per la dita força e violencia e trencament d'alberch a mi feyt, segons fur de València, e açò deman ab les mesions etc.

9.

||^{6v} *Idus Octobris*.

Comparegueren les parts e lo dit en Marqués P. repeté tot ço que ja damunt à dit e propos[at], e diu que la dita demanda, libell o rescrit [no pot] ésser dita denunciació ni quaix denunciació per les raons damunt, per lo dit en Marqués P., proposades. E posar sens prejudici que pogés eser [feita] dita denunciació, so que no creu, que per tot açò no serie tengut de respondre a aquella segons que posada és per les mon[...]*sa* per lo dit [en] Marchés proixmament posades.

¶⁹ Ratllat: «a tort».

Diu, emperò, lo dit en Marchés P. que com lo dit A(rnau) no degudament e sens tota raó aja fait lo dit libell o res[crit] segons que dit ha e les paraules en s[i] contengudes, recitades en locs públics a infàmia del dit en Marqués, per asò lo dit A(rnau) déu ésser punit pecunialment e déu donar fermança de les damunt dites coses, no contrastan les rahons en contrari per aquell A(rnau) posades.

De la di[ta raj]hó que diu lo dit A(rnau), que la justícia aye consell de savis e de bons hòmens, e que no'n aye consell ab en Berenguer Ricart per ço cor diu qu'és avocat del dit en Marchés P., diu lo dit en Marchés que asats li plau que'l dit justícia y aye son acort ab [els] sobredits, mas en ço que diu que'n Berenguer Ricart n'és avocat del dit en Marchés, diu lo dit en Marchés que'l dit A(rnau) diu ço que veritat no és ni pot ésser ver, e axí lo dit A(rnau) pot-se ben calar car diu coses que veres no són [e] semblen ésser veres car en Berenguer Ricart no ha costumad de ésser part e jutge en negun pleit.

Contestà, emperò, que \per/ so que ara diu e d'aquí enant dirà, no entén res dir a injúria de negú mas tan solament conservan son dret. Lo dit en Marchés P. diu e proposa, excipcién, que jasié ço que'l dit libell o rescrit fait per lo dit A(rnau) pogués ésser dit que fos denunciació, que per tot asò lo dit en Marchés P. no sirie ni és tengut de respondre a aquella per so com aquella no valla ni per com[pare]gent lo procès fait sobre aquella, per ço com aquella fo feita persona que fer no la podia ni en juhii estar no podia ni déu, so és lo dit A(rnau), car lo dit A(rnau) és estat vençut per sentència e perjuri e de comanda a retre, perquè la dita denunciació no val ni té ni per cons[egen]t lo procès d'aquella. Perquè demane e requer lo dit en Marchés P. ab gran instància, que'l [d]it justícia dignament e justa aje acort sobre les damunt dites coses e que pronunciu per \sa/ sentència que la scriptura de la injúria posada per lo dit A(rnau) contra lo dit en Marchés no val ni té, ni per consegent lo procès d'aquella per les rahons damunt posades.

II° kalendas Novembris.

Comparegueren les parts e'l dit A(rnau) diu que ço que à proposat denant vós, séyner justícia, contén dret, veritat e fer[...], no contrastan-la frèvolx excepcions del dit en Marqués P., les quals no són dignes de responció, que diu lo dit Ma[rqués] que él és perjur per raó de la comanda que ach de sa mare e cor negà la comanda, diu lo dit [Arnau que el dit Ma]rqués no diu veritat, car no ach en él comanda de sa mare, jasia ço que él agés companiya ab él, la qual [tota]via atorgava, e posà [e féu] per judici que él fos perjur, la qual cosa [...]al ni s'era ja ab son vol, per so [...]mandria que no pogés demanar son dret.

||^{7v} [...] com[...] po[...] vist per fama pública ni per altra manera que'l dit en Marchés P. sie culpable de la infàmia o rescrit contra ell posada, per aquestes rahons lo dit A(rnau) [de] Perelada¹⁰ no ha feita la dita scriptura segons la forma [e e]na-

¶¹⁰ Repetit: «lo dit Arnau de Perelada».

xí la dita scriptura no pot ésser dita denunciació, ne's pot mils ésser dit libell o rescrit qui és feït o proposat contra altre e a infàmia d'aquell axí com posat és contra lo dit en Marchés P., perquè lo dit A(rnau) de Perelada, per les [dites ra]hons e per aquelles que dites ha damunt, li deu ésser condempnat per vós, séyner justícia, en pena pecuniària segons fur.

Ítem, a la segona rahó respon e diu lo dit en Marchés P. que so que ell ha dit és veritat per fur e seyn na[tura], perquè [la di]ta scriptura no val en aytant que puscha ésser dita denunciació per les rahons que dites ha.

Ítem, a la tercera rahó respon e diu lo dit en Marchés P. que la dita demanda de infàmia posada per lo dit A(rnau) de Perela[da con]tra lo dit en Marchés P., lo dit en Marchés P. pot convenir en aquest present¹¹ juhii lo dit A(rnau) de Perelada, segons fur e seyn natural, perquè demana que'l dit A(rnau) de Perelada sie destret de donar conivent seguretat [e] pagar la pena pecuniària que deu pagar per rahó de la dita infàmia a si provada, si provar no la pot, e encara de les mesions del present pleit cor axí o deya fer segons fur e rahó.

VI° nonas Octobris.

Comparegueren les parts e el dit A(rnau) de Peralada diu que la denunciació és feyta així con deu pus que ell propós del crim, la qual cosa tant solament ab[...] que y à si açò que'l fur diga denant anan clamosa insinuació, no diu que aquelles paraules se degen metre en la denunciació. E aquell qui asò diu *vult imponere legem verbis et non rebus*, ço que fer no's deu per cor en açò que denúncia lo dit A(rnau), prou clama e crida. Perquè diu lo dit A(rnau) que, no contrastant les frívoles excepcions de l'altra part, vós sényer justícia, devets enantar sobre la dita denunciació. A la segona excepció respon lo dit A(rnau) que so que à dit contén veritat e és fur e sen natural, e repeteix ço que dit ha desús.

A la tercera excepció respon lo dit [Arnau] que l'altra part no's pot clamar de injúria per ocasió de la dita denunciació, pendent la dita d[en]unciació. E axí és contengut en sens naturals, los quals l'altra part no ha ben vists perquè diu lo dit A(rnau) que no és tengut de fermar les mesions com l'altra part no's puscha clamar de injúria del pendent, segons que dit és en la dita denunciació. E sobre açò ayats consell de savis hòmens e no d'en Berenguer Ricart, qui és conseler de l'altra part.

||^{7r} X^o kalendas Novembris.

Comparegueren les parts e lo dit en Marqués P, perseveran en les excepcions damunt per él proposades de que no és tengut de respondre al dit libel o rescrit per les rahons en les dites pr[...]s posades, les quals diu que frèvol's \no/ són, ans són pus frèvol's aquels que per altra part proposades són. Demane empara lo dit en Marchés P. a vós, sényer justícia, que destrengatz lo dit A(rnau) de Peralada

¶ ¹¹ Ratllat: «pleit».

e respona atorgan ho negan a les excepcions per él posades en lo kalendari de *idus Octobris*, com se deya fer e segons rahó e egualtat e fur de València.

XVIII° kalendas Decembris.

Comparegueren les parts. Com segons fur de València tot hom puscha de sa demanda remoure e en aquella créxer e encara coregir, per tal, A(rnau) de Peralada, adoban en la denunciació que à feita contra en Marqués [P.], remou d'aquella là hon diu: demana e requer lo dit A(rnau) que'l dit en Marchés P. sia per vós condempnat segons fur etc. E en aquel logar e en loch d'ela remou e creix e adoba ço que'n se'n segueix: demana, per tal, lo dit A(rnau) que vós, justícia, fassats inquisició contra lo dit en Marchés P. e encerquets veritat del dit crim, la qual feyta enantets contra él segons fur de València.

XV° kalendas Decembris.

Comparegueren les parts. Diu lo dit en Marqués P. que la addició ho correcció per l'altra part non à menada correcció ne deu ésser rebuda ni's pot fer, cor no és correcció de demanda ans és de demanda no covinent fer demanda covinent, cor lo kalendari per lo dit A(rnau)/ donat avia dues coses diverses e ninguna per si no valia ni tenia, cor el comensament del libel à forma de denunciació e en la conclusió, ço és en la fi, à forma de demanda o deposició, perquè no val ni té tail o comensament ni ha fin deguda ni covinent, ni la fi no ha comensament en la conclusió covinent, perquè lo libel primerament donat no val ni té ni aquela no pot ésser esmenat, ans demana e requer lo dit Marchés P. que vós fer justícia sia pronunciat que'l dit libel denuncia[dor] no val ni té, ni per aquella no pot hom enantar com no sia format segons rahó.

X^o kalendas Decembris.

Comparegueren les parts. Contra les coses posades per en Marchés P., diu Arnau de Peralada, perseveran en ço que dit ha e diu, que les coses desús per él al·legades són veres e sobre asò demana interlocutòria. E en semblantment lo dit en Marchés demanà interlocutòria.

III° kalendas Decembris.

Comparegueren les parts e la justícia, vist[a l]a dita [dem]an[da] [...] apel·lada denunciació, vistes les rahons per la I^a e per l'altra part \proposades,/ vist lo fur de València qui és sotç la rubrica de la cort, el capítol qui [come]nça en: [...] *ra inquisicions etc. interloque[...] et promicia*, [...] que la dita denunciació no val ni té [se]gons que posada és.

||^{10r} *VIII° idus Octobris.*

Comparegueren les parts e lo dit A(rnau) de Perelada diu replican contra les exc[epcions]s de l'altra part [que], salva [la] pau d'aquell qui diu que [la] dita de-

nunciació no fa a reebre, diu lo dit A(rnau) que ella és reebedora segons fu[r] de Va[lència] e segons sen natural, car de latrocini e de invasió de cases e de furt e de roberia, deu la cort, feita denunciació, fer inquisició en aquesta denunciació. Són los IIII malefics en lo fur contenguts, ço és saber, ladronici e invasió de cases, furt e rob[eria], dels quals crims lo dit en \Marchés/ P. és tengut e culpable con[s]-cienment reeptà e aculí la dita ro[beria] feita al dit A(rnau), e enaxí, segons f[u]r de València, aytal pena deu aver e soferir com la dita Berenguera, muler sua, la qual féu lo dit ladronici e envasió e furt e roberia.

A l'altra excepció a la qual propose lo dit en Marchés P. dient cor lo dit A(rnau) no n'ha perseguida la dita denunciació o clam per ell contra la dita na Berenguera e per açò no pot fer denunciació contra ell, respon lo dit Arnau que salva la pau [de] qui ha açò dictat, no ha ben vists los furs de València ni sen natural, cor segons sen natural jasie ço que'l acusador o denunciador molts acús denunciu si l'ha, e absol o remet la injúria per ço no roman que no puscha la denu[n]ciació persequ[ir] contra los altres, jasie ço que'l dit A(rnau) no aye desemparada la denunciació o clam fait per ell, contra la dita na Berenguera, ans la ha en cor de proseguir e de menar a acabament.

A l'altra excepció o proposició la qual diu lo dit Marchés P. que'l dit A(rnau) és tengut a ell de injúries cor ha denunciat contra ell lo dit crim, e demana que li sie condempnat per les dites injúries. Diu lo dit A(rnau) que aquell que açò ha dictat o diu no ha ben vists los se[ns] naturals, en los quals és contengut, que adonchs és tengut l'acusador o denunciador de injúries can no ha provat los crims per ell proposats, e ha esperança en Déu, lo dit Arnau, que'ls crims denunciats per ell contra lo dit Marchés P., manifestament provarà. E demane lo d[it] Arnau que'l dit Marchés P. sie destret per vós, séyner justícia, de fermar e d'estar a dret sobre la dita denunciació feita per ell contra lo dit Marchés P., e que enantets contra ell segons fur de Valèn[cia].

E encontinent lo dit en Marchés P. obligà si e tots sos béns a fer dret e estar a dret sobre la dita denunciació, e la justícia manà a aquel que per hui \e per demà,/ tot dia, aye donats caplevadors qui munten en suma de M e CC m[ora]bats d'or.

VII° idus Octobris.

Comparegueren les parts. A la primera rahó posada per A(rnau) [de] Peralada respon [e]n Marchés P. e diu que ver és, per fur de València, que la cort pot fer inquisició en los dits casos al·legats per la adversa p[art] alegats feita. Emper[ò], primerament denu[n]ciu ab aquela [sole]p[n]itat que pertay a denunciació, la qual no és en aquella que és apelada per la adversa part denuncia[da] segons fur, com fur de [València] vol e [req]uer que denunciació sie feita ab clamosa insinuació e per sentència pública de molts [...] [...].

10.

¶^{8r} Jo, en Veyà de Montagut, peler, ab clamosa insinuació e fama públich de molt[s] denant anan, denunciu [a vó]s, sényer en [Tho]màs Fabre, justícia de València, que Francesch, lo qual vós tenits pres, digous primer pasat [ladro]nivolment e [e]nganosa, emblà del m[eu] obrador de peleria I cot de lombardesch morat nou, lo qual yo avia e tenia axí com a meu. [E] en lo dia de huy present del dit loch I^a pena de conils, ab la qual fo atrobat e pres.¹² E encara emblà a n G(uillem) Riera I^a capa de bifa e a feytes d'altres molts e diverses furts. On com aytals crims e malefics no deyen romanir menys de pena deman per ço.

Ítem, denunciu yo, en P(ere) Andreu, a vós, sényer justícia, que'l dit Francesch ladronivolment emblà e ab si se'n port[à] del obrador meu I^a peceta d'anyó. De la qual denunciació fo donada e atorgada còpia al dit denunciat, e la justícia reebé confeció d'aquel segons que se'n seguex:

Francesch jurà en sa confeció menys de turment e fo demanat sobre totes les coses posades en la denunciació, e atorgà que lo digous abans que él fos pres, ladronivolment, él, en Francesch, emblà e ab si se'n portà del obrador d'en Veyà de Montagut, qui és en la peleria, I cot nou de lombardesch morat. Encara dix \e atorgà/ que en lo dia en lo qual fo pres, ladronivolment emblà e ab si se'n portà del obrador del dit en Veyà, denunciador, I^a pena de conils ab la qual fo atrobat e pres. Sobre totes les altres coses posades fo demanat e negà aquelles ésser veres.

On nós, en Thomàs Fabre, justícia de València, vistes etc., aüt concel de savis e dels jurats e dels pròmens etc., com a nós sia cert bastantment per confeció del dit denunciat que él féu los dits II crims en la denunciació contenguts en diverses temps, aüt esguardament sobre la qualitat e quantitat dels dits furts, per ço lo dit Francesch, denunciat, en perdre lo peu dret axí que li sia tallat en exech, sentensialment aquel condepnam.

Donada sentència present lo dit Francesch, *tercio nonas Septembris anno Domini M^o CC^o LXXX° septimo*.

[E de açò fo feita] execució de la dita sentència, segons que en aquela és contengut.

11.

¶^{8v} Sa[n]xo Bo[...] se clama d'en Johan, espadador¹³ e d'en Garciola, baynador, batiats, posant contra aquels que lo dit Johan, ab costaler treit, e lo dit Garciola, ab espaa treita, requeriren e encalsaren aquel dins los murs de la ciutat. E lo dit

¶¹² Ratllat: «On com aytal crim e malefici no deya romanir meyns».

¶¹³ Ratllat: «batiat, posant contra aquel que».

Índex General

<i>Estudi introductor</i>	7
La documentació valenciana del segle XIII	7
Sobre la llengua de la documentació valenciana del segle XIII	10
L'edició de documentació medieval valenciana i els criteris de selecció de la present col·lecció	12
Marc cronològic de la documentació	17
Distribució geogràfica de la documentació localitzada	19
Sobre les llengües de la documentació editada	21
Normes de transcripció	26
<i>Llibre de la Cort del Justícia de València. N.º 1 (Any 1280)</i>	29
<i>Llibre de la Cort del Justícia de València. N.º 1-bis (Any 1280)</i>	99
<i>Llibre de la Cort del Justícia de València. N.º 1-ter (Anys 1280-1281)</i>	171
<i>Llibre de la Cort del Justícia de València. N.º 2 (Any 1282)</i>	239
<i>Llibre de la Cort del Justícia de València. N.º 3 (Any 1283)</i>	369
<i>Llibre de la Cort del Justícia de València. N.º 4 (Any 1284)</i>	611
<i>Llibre de la Cort del Justícia de València. N.º 4-bis (Anys 1284-1287)</i>	795
<i>Llibre de la Cort del Justícia de València. N.º 5 (Anys 1287-1288)</i>	841
<i>Llibre de la Cort del Justícia de València. N.º 6 (Any 1298)</i>	953
<i>Índex antroponímic</i>	1127
<i>Índex toponímic</i>	1197

*f*onts històriques valencianes
38c.

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA